

Станіслав ЧАЙКА,

заступник директора Бібліотеки Народової, почесний президент АПБ, доктор

Нове бібліотечне право в Польщі

Сучасна польська бібліотечна справа має багаті правові засоби і значні традиції в галузі бібліотечного права, які сформува-лися не так давно. Окрім постанов Комісії народної освіти (кінець XVIII ст.) і декрету Президента Речі Посполитої (РП) про створення Бібліотеки Народової 1928 р., це повоєнні традиції. Початком послужив **Декрет про бібліотеки 1946 р.**, підготовлений відомими довоєнними бібліотекарями. Був замінений прийнятим 9 квітня 1968 р. **Законом про бібліотеки**, який діяв майже 30 років, тобто до моменту прийняття чергового бібліотечного закону, і дав початок практиці регулювання у бібліотечній галузі у формі закону. 27 червня 1997 р. був прийнятий парламентом новий Закон про бібліотеки.

У 90-х роках минулого сторіччя в Польщі розпочався надзвичайно багатий правотворчий процес. Під впливом глибоких перетворень державного ладу були внесені значні зміни в законодавство всіх категорій, включаючи Конституцію. У галузі права, що стосується бібліотечної діяльності, відбулися схожі процеси.

Як зазначалося, бібліотечні питання в Польщі до кінця 80-х років XX ст. регулював законодавчий акт сейму Закон про бібліотеки від квітня 1968 р., раніше – у перші повоєнні роки – Декрет про бібліотеки 1946 р. Звичайно, перед 1990-м роком застосовувалося багато регуляцій і правових документів нижчого рангу, що стосуються бібліотечної справи: розпоряджень Міністра культури і мистецтва, влади воєводського рівня, різних інструкцій, рекомендацій щодо книги і бібліотек, створюваних за участі Бібліотеки Народової, воєводських публічних бібліотек, рекомендацій і норм міжнародних організацій тощо. Багато з них мали характер так званого права «друкованого на друкарській машинці», які іноді не відповідали законним постановам або були відірваними від них і від реальних явищ життя.

У 90-ті роки минулого сторіччя істотні зміни у функціонуванні загальної бібліотечної справи (спочатку публічних бібліотек, а пізніше шкільних) ввели в Польщі закони щодо місцевого самоврядування, так звані *компетенційні*. Відповідно до цих законів у керування органів самоврядування було передано у 1991 р. велику частину пуб-

лічних бібліотек, а в 1996 р. – школи разом зі шкільними бібліотеками. У 1998 р. через їхнє посередництво було проведене доопрацювання Закону про бібліотеки 1997 р.

Таким чином, майже 32 тисячі бібліотек (на 36 тис. бібліотек у цілому в Польщі) згідно з цим законом (про місцеве самоврядування) виявилися під керівництвом органів місцевого самоврядування (раніше вони підпорядковувалися державній адміністрації).

Істотне значення для законодавчих ініціатив останнього десятиліття XX ст. мало прийняття таких законів:

- 1) Закону про ведення й організацію культурної діяльності від 25 жовтня 1991 р. із подальшими змінами, зокрема постановами від 29 вересня 1994 р. і 27 червня 1996 р.;
- 2) Закону про обов'язковий примірник від 7 листопада 1996 р.;
- 3) Закону про бібліотеки від 27 червня 1997 р.;
- 4) Закону про зміну деяких законів, що визначають компетенції органів місцевої адміністрації у зв'язку з реформою державного ладу (другий *компетенційний* закон) від 24 липня 1998 р.

Зазначені правові акти в деякому розумінні «безпосередньо» регулюють сьогодні різноманітні бібліотечні питання, а деякі з них (третій і четвертий) належать до планових змін в організації і функціонуванні бібліотек у ході адміністративної реформи країни.

Слід зазначити, що в цей період, були прийняті закони, котрі охоплюють різноманітні небібліотечні питання, проте стосуються опосередковано бібліотек: інформації про книгу або трактування доступу до культури, господарської ініціативи, системи освіти, захисту авторських прав тощо. Це закони з правової сфери бібліотек. Саме такими є Закон *про авторське право* від 4 лютого 1994 р., різноманітні закони, які стосуються освіти, Закон про Загальнопольську раду радіомовлення і телебачення або так звані господарські закони з широким радіусом дії, як наприклад, закон про *публічні замовлення*, важливий, зокрема, для великих самостійних бібліотечних структур, які проводять ремонт, купівлю книг і матеріалів.

Варто порушити питання: котрі з названих зако-

нів мають для польської бібліотечної справи найважливіше значення сьогодні і у майбутньому? Вважаємо, що всі «бібліотечні» закони, тобто *Закон про бібліотеки*, *Закон про обов'язковий примірник*, *Закон про організацію і ведення культурної діяльності*.

Найширше і всесторонньо бібліотечні питання регулюються Законом про бібліотеки, прийнятим 27 червня 1997 р. Бібліотекарі називають його «Законом про публічні бібліотеки».

Закон передував адміністративній реформі в Польщі, тобто новому територіальному розподілу країни. Отже його редакція не готувалася, та й не могла готуватися під реформу. Звідси впливає швидка новелізація Закону незабаром після його прийняття.

Значення Закону варто показати більш докладно, зокрема, на прикладі істотних ланок польської бібліотечної системи: Бібліотеки Народової і муніципальних воєводських бібліотек.

Бібліотека Народова в Законі про бібліотеки

Завдання і права

У роботах, що передували прийняттю парламентом Закону про бібліотеки, брали участь представники різних бібліотечних мереж, а також експерти Бібліотеки Народової. Висунуті ними пропозиції стосувалися насамперед Бібліотеки, її прав і обов'язків.

Питання існування і діяльності Бібліотеки Народової завжди регулювалися актами високого правового рангу. Нагадаємо, Бібліотека Народова у Варшаві була створена Розпорядженням Президента РП від 24 лютого 1928 р. про Бібліотеку Народову. Після другої світової війни її завдання регулювалися: довоєнними розпорядженнями Президента РП, Постановою № 584 Президії Уряду від 19 серпня 1954 р. про надання статуту Бібліотеці Народовій (разом із додатком, тобто великим статутом) і Законом про бібліотеки 1968 р.

У Законі від 9 квітня 1968 р. Бібліотеці Народовій було присвячені дві статті: невелика частина ст. 17 щодо наукових бібліотек і, насамперед, ст. 18.

У ст. 18 Бібліотека Народова визначається як «*центральна бібліотека держави*», їй надається статус юридичної особи, окреслюються її завдання, затверджуються права Наукової ради (чинна при директорові БН), обов'язки і повноваження Міністра культури і національної спадщини щодо Бібліотеки Народової.

У Законі від 27 червня 1997 р. зберігається схожий принцип. До Бібліотеки Народової застосовуються окремі статті закону, точніше цілий 4 розділ, що складається з двох статей – 16 і 17. Варто відзначити, що це не є лише редакційною відмінністю порівняно зі старим законом. Безумовно, ця редакція підкреслює важливе місце БН в польській бібліотечній системі.

У ст. 16 законодавець – Сейм РП – підтверджує, що «*Бібліотека Народова є центральною бібліотекою держави*», «*є юридичною особою*». Зберігає також повноваження міністра культури щодо БН: «*нагляд за БН здійснює Міністр культури і національної спадщини*».

Якщо питання юридичної особи подані ясно й однозначно, то твердження, що БН «є центральною бібліотекою держави» викликає різноманітні питання і сумніви. Причина цієї неточності – у відсутності юридично-організаційного визначення поняття «центральна бібліотека держави». Особливо це стосується слова «центральна». Не тільки зі змісту Закону, але і з бібліотечної термінології значення цього визначення не зрозуміло, а особливо не є очевидними його практичні наслідки. Можливо, ці багаторічні недоліки, пов'язані з відсутністю однозначного тлумачення поняття «центральна бібліотека держави», виправлять у майбутньому інші правові акти, видані згідно з новим законом, або якісь його доопрацювання в майбутньому.

Фахової діяльності Бібліотеки, її завдань і деяких принципів організації стосується ст. 17, у якій констатується: «*завданнями Бібліотеки Народової є ведення бібліотечної, бібліографічної, наукової, інформаційної, консерваційної, консультативної, видавничої, виставкової й обслуговуючої діяльності*». Це твердження не відрізняється від формулювань, що знаходяться в Законі 1968 р., однак при уважному вивченні помітні деякі розбіжності.

Закон докладно визначає основні завдання Бібліотеки Народової.

Особливими, можна сказати специфічними, завданнями Бібліотеки визнаються:

- 1) *комплектування, опрацювання, надання читачам і вічне збереження бібліотечних матеріалів, створених у Польщі і поза її межами, а також що стосуються Польщі;*
- 2) *опрацювання і видання національної бібліографії;*
- 3) *ведення досліджень із бібліотекознавства, науки про книгу і споріднені галузі знань;*
- 4) *удосконалювання діяльності бібліотек у країні і допомога польським бібліотекам за рубежем;*

5) ведення центрів стандартних номерів книг і періодичних видань.

Закон визначає істотні завдання фахової діяльності Бібліотеки Народової: «*Бібліотека Народова веде фахову й уніфікаційну діяльність у галузі бібліотекознавства, бібліографії, застосування сучасних бібліотечних технологій, а також консервації бібліотечних матеріалів*».

Щодо організації і керування в даному Законі записано, що «*докладний діапазон діяльності БН і її органів визначається статутом, затвердженим Міністерством культури і національної спадщини*». Ухвалено також, що «*...при БН діє, відповідно до положень, визначених у її статуті, Наукова рада, членів якої призначає і відкликає Міністр культури і національної спадщини, за рекомендацією директора Бібліотеки Народової*».

Питання про обов'язковий примірник регулюються на сьогодні окремим Законом від 7 листопада 1996 р. про обов'язкові бібліотечні примірники, внесеним раніше на розгляд Сейму як законодавча ініціатива депутатів. Її швидке прийняття деяким чином передувало Закону про бібліотеки. Відповідно до ст. 5 п. 1 Закону про обов'язкові примірники, БН одержує 2 обов'язкових примірники і зобов'язана вічно зберігати один із них. Аналогічні права одержала Ягеллонська бібліотека у Кракові. Деякі інші польські бібліотеки одержали право на один обов'язковий примірник. Список бібліотек, які уповноважені одержувати його, визначений у розпорядженні Міністра культури і національної спадщини (від 6 березня 1997 р.).

Постанови, розпорядження викликали багато сумнівів уже на етапі законопроекту. Значна частина бібліотечної еліти вважала, що не можна повторювати стару практику збільшення числа обов'язкових примірників, практику, яка особливо відштовхує дрібних видавців від виконання цього законного зобов'язання. Крім того, пропонувалася співпраця роботи над новим списком бібліотек, яким було надане право одержання обов'язкового примірника, із перебудовою системи архівування друкованої продукції, відповідно до геополітичного положення Польщі.

За новим розпорядженням у руслі Закону про обов'язковий примірник – усупереч думці видавців і чималої частини бібліотекарів – збільшилася кількість бібліотек, яким надано право одержання обов'язкового примірника.

Принципи архівування змінилися незначною мірою, зокрема, на бібліотеки, крім БН і Бібліотеки Ягеллонського університету, покладено обов'язок

збереження обов'язкового примірника впродовж «50 років від дати одержання». Проте набагато більше сумнівів викликає добір бібліотек, які мають право на обов'язковий примірник, і нерівномірне їх розміщення на карті держави, а також концентрація бібліотек, що архівують там, де нині бракує приміщень і площі (у книгосховищах) для збереження значних архівних фондів.

Якщо порівняти ст. 18 старого Закону, що визначала організацію і завдання БН, зі ст. 17 нового Закону про бібліотеки щодо питання організації і функцій БН, то впадає в око їхня значна подібність. Проте є й істотні відмінності. Серед основних завдань у новому законі не згадується «ведення нормалізаційної діяльності», а серед особливих обов'язків, набагато точніше визначається завдання «зберігання писемної спадщини Польщі й усього, що пов'язано з Польщею». У старому законі обов'язок «зберігання спадщини» більшою мірою покладено на державу, аніж на одну, навіть якнайкраще організовану бібліотеку. У новому законі вказано, що до особливих завдань БН належить: «комплектування, опрацювання, забезпечення доступу і вічне збереження бібліотечних матеріалів, створених у Польщі і поза її межами, що стосуються Польщі».

Вважаємо, що набагато точніше подана також частина, яка стосується проведення досліджень. У цьому випадку говориться про «ведення досліджень з бібліотекознавства», «науки про книгу і споріднені галузі знань», а не про «розвиток» бібліотекознавства тощо.

Збережено положення щодо обов'язку удосконалювання діяльності бібліотек, нечітко визначену в минулому функцію «координування діяльності бібліотек усепольської бібліотечної мережі». Уточнено обов'язок БН щодо методичної діяльності, яку об'єднали з уніфікаційною діяльністю БН: «*Бібліотека Народова веде методичну й уніфікаційну діяльність з бібліотекознавства, бібліографії, застосування сучасних бібліотечних технологій і консервації бібліотечних матеріалів*».

Закон про бібліотеки від 27 червня 1997 р. серед особливих завдань БН вказує також на «ведення центрів стандартних номерів книг і періодичних видань». Це законне санкціонування фактичного стану і зведення цієї діяльності до рангу закону. Тому що понад десять років БН веде два центри: Всесоюзні польські центри ISSN і ISBN.

У Законі, крім того, вказано, що до завдань БН належить «допомога польським бібліотекам за рубежем». У минулому Бібліотека за можливістю ве-

ла таку діяльність. Сьогодні це вже є законним обов'язком.

Зміни обов'язків і деяких прав БН порівняно зі старим законом виразні, але вони мають насамперед модернізаційний і практичний характер. Безумовно, для Бібліотеки Народової і якості бібліотечного права в Польщі ці зміни корисні і необхідні.

Виконавчі розпорядження й організація Бібліотеки Народової

Правове становище Бібліотеки Народової визначають значною мірою, крім названих законів, особливо Закону про бібліотеки й обов'язковий примірник, виконавчі розпорядження до тих же законів, а також інші нормативні документи.

Серед документів, які регулюють організацію Бібліотеки, безсумнівно, найважливішу роль виконує Статут, поданий відповідно до закону, як про це зазначалося Міністром культури і національної спадщини. БН одержала новий статут (чинний із 1 червня 1999 р.). Він збільшує число організаційних осередків I рівня, зберігає Наукову раду БН як дорадчий орган директора БН.

Статут визначає як і в минулому, лише макроструктуру і загальні принципи організації Бібліотеки. Глибше і докладніше ці питання висвітлює «*Організаційний регламент Бібліотеки Народової*», розроблений на підставі статуту і затверджений директором БН відповідно до повноважень, рекомендованих йому міністром. «Організаційний регламент» докладно визначає організаційну структуру БН, завдання підрозділів, відділів, секцій і самостійних робочих місць.

Для фахової і організаційної діяльності Бібліотеки велике значення мають внутрішні (видані розпорядженням директора) нормативні документи про *принципи комплектування фондів, рішення щодо регулювання часу відкриття Бібліотеки, принципи користування послугами читальних залів, баз даних, загальних і службових каталогів, ксерокопіювання, мікрофільмування* тощо.

Принципи комплектування фондів докладно визначають політику формування головного і підсобного фондів, а також спосіб зберігання архівного примірника. Для функціонування Бібліотеки велике значення має реалізація законних постанов, які регламентують діяльність бібліотечної справи, зокрема, тих які стосуються Загальнопольської бібліотечної ради, Національного бібліотечного фонду, принципів спеціалізації фондів. Усі вони передбачають різного роду зобов'язання, права і зв'язки Бібліотеки Народової.

Воєводські бібліотеки в новому законодавстві

Істотне значення для бібліотечного права й організації бібліотечної справи в Польщі мали і мають нині закони про місцеве самоврядування, що визначають права й обов'язки органів самоврядування. Численні і значні модифікації були введені законами про місцеве самоврядування у функціонування публічних бібліотек, а також шкіл і шкільних бібліотек.

Згідно з Законом про місцеве самоврядування 1991 р. у керування муніципальних органів було передано більшість публічних бібліотек (гмінних і їхніх філій), а в 1996 р. – початкові школи і разом із ними шкільні бібліотеки. Велике значення мають закони про місцеве самоврядування для правових основ воєводських і повятових бібліотек, а особливо Закон від 24 липня 1998 р. про внесення змін у деякі закони, що визначають компетенції органів публічної адміністрації, у зв'язку з реформою державного ладу, тобто т. зв. другий компетенційний закон. Головна його мета – це доопрацювання законодавства і його пристосування до реформи державного ладу. Цей широкий закон вносить зміни також у закони щодо бібліотек, тобто в ст. 82 «Закону від 25 жовтня 1991 р. про організацію і ведення культурної діяльності», а також у ст. 130 «Закону від 27 червня 1997 р. про бібліотеки», тобто в два основних для бібліотек законодавчі акти.

Цікавим є положення ст. 130, що стосується **воєводської публічної бібліотеки, до завдань якої належать:**

- 1) *комплектування, опрацювання і надання доступу до бібліотечних матеріалів, призначених для задоволення інформаційних, освітніх і самоосвітніх потреб, що особливо стосуються знань про свій регіон, у яких відображені його культурні, наукові й економічні досягнення;*
- 2) *реалізація функцій центру бібліотечної-бібліографічної інформації, організація обслуговування міжбібліотечного абонементу, розроблення і публікація регіональних бібліографій, а також інших інформаційних матеріалів регіонального характеру;*
- 3) *вивчення стану і ступеня задоволення потреб читачів, аналіз стану, організації і розміщення бібліотек, а також формулювання і надання організаторам пропозицій змін у цій галузі;*
- 4) *надання бібліотекам інструкторсько-методичної і навчальної допомоги;*
- 5) *здійснення фахового нагляду за реалізацією зав-*

дань, сформульованих у абз. 5 ст. 27 пов'язаними і змінними публічними бібліотеками.

Із огляду на значення воєводських бібліотек для бібліотечної системи в Польщі, їхня організація й обов'язки завжди посідали відповідне місце в бібліотечному законодавстві. Їм присвячена ст. 21.

Цього разу в ст. 21 – 5 позицій. У старому законі було 4. Головним чином, зміна стосується четвертої позиції. У Законі від 27 червня 1997 р. про завдання бібліотеки, пов'язані з наданням бібліотекам інструкторсько-методичної і навчальної допомоги і здійсненням фахового контролю, були об'єднані, тобто перераховані в одній, четвертій, позиції. У доопрацюванні Закону вони перераховані окремо: удосконалювання фахової діяльності бібліотек – четверта позиція, здійснення фахового контролю – п'ята позиція.

Інші три статті в компетенційному законі повторюються без будь-яких змін щодо положень Закону від 27 червня 1997 р. про бібліотеки.

Таким чином, у визначенні завдань воєводської публічної бібліотеки немає розбіжностей між постановою Закону про бібліотеки і компетенційним законом. Проте, варто додати, що фаховий контроль поширюється на реалізацію завдань, поставлених перед пов'язаними бібліотеками (визначено в п. 5 ст. 27 Закону про бібліотеки).

Основні зміни змісту для Закону від 27 червня 1997 р. про бібліотеки вводить ст. 19 (її 5 позицій) компетенційного закону, яка стосується структури мережі муніципальних публічних бібліотек:

- гмінна публічна бібліотека разом із філіями, відділами і бібліотечними пунктами,
- пов'язана публічна бібліотека і воєводська публічна бібліотека.

Відповідно до п. 4 ст. 19 «самоврядування воєводства організує і керує, як мінімум, однією воєводською публічною бібліотекою».

Актуальним питанням є повноваження воєводської публічної бібліотеки. Існує думка, що воєводська публічна бібліотека після її підпорядкування органам самоврядування втратила права, одержала винятково обов'язки і не має жодних повноважень щодо бібліотек нижчого організаційного рівня. Проте, це спрощене й одностороннє трактування закону. Нове бібліотечне право обмежує деякі повноваження воєводської публічної бібліотеки, особливо адміністративного характеру. У п. 5 ст. 20 записано, що до завдань воєводської публічної бібліотеки належать «здійснення фахового контролю за реалізацією пов'язаними і змін-

ними публічними бібліотеками завдань, визначених у п. 5 ст. 27».

Закон про бібліотеки від 27 червня 1997 р. окреслює 4 великі сфери бібліотечної взаємодії:

- 1) «комплектування, опрацювання, збереження і забезпечення доступу до фондів;
- 2) упорядкування і поширення бібліографічної і документаційної інформації;
- 3) науково-дослідна діяльність, а також перепідготовка і фахове вдосконалювання бібліотечних працівників;
- 4) обмін і передача бібліотечних матеріалів і інформації».

Окрім контрольної функції, воєводська бібліотека одержала повноваження надавати організаторам бібліотек, тобто пов'язаними і змінними органами місцевого самоврядування заяв щодо: а) рівня задоволення потреб користувачів; б) розміщення бібліотек на території пов'язаними і змінними з області її діяльності.

Джерелом для заяв, які подаються воєводською публічною бібліотекою мають бути проведені нею дослідження (про ці повноваження йдеться в п. 3 ст. 20). Слід зазначити, що Закон не надає повітовій бібліотеці аналітично-дослідницьких прав, незважаючи на те, що її завдання визначені компетенційним законом, як і воєводської бібліотеки, оскільки закон (за винятком п. 3 ст. 20) завдання, поставлені перед воєводською бібліотекою, приписує і пов'язаній бібліотеці п. 1 ст. 20: «Пов'язана публічна бібліотека реалізує завдання, визначені в п. 1 ст. 20 у підпунктах 1, 2, 4 і 5, а також взаємодіє з воєводською публічною бібліотекою».

Недоліком положення Закону, що надає права воєводській публічній бібліотеці подавати заяви організаторам бібліотек (органам місцевого самоврядування), є їх винятково інформаційний статус. Органи місцевого самоврядування можуть ними скористатися або ні, брати їх до уваги або відхилити.

У бібліотечних законах розглянуто три важливих питання, які мають значний вплив на функціонування публічних бібліотек, у тому числі воєводської бібліотеки.

Перше з них стосується обов'язку організаторів бібліотек щодо власних установ. Слід зазначити, що Закон про бібліотеки визначає, що «організатор має забезпечити, зокрема: 1) приміщення, 2) кошти для устаткування, ведення бібліотечної діяльності, особливо придбання бібліотечних матеріалів, фахового удосконалювання працівників».

Хоча й не вироблені мінімальне забезпечення або його стандарти, але законна підстава для втручання або визначення вимог стосовно організаторів із бо-

ку бібліотек значна. Предметом суперечки може бути, звичайно, недостатнє асигнування. Також слід осучаснити приміщення, устаткування, показники закупівель. Злободенне для бібліотек питання – це повноваження органів місцевого самоврядування стосовно бібліотек і порядок об'єднання, розподілу і ліквідації (бібліотек). Про ці питання викладено в ст. 13 Закону від 27 червня 1997 р. Очевидно, процес ліквідації бібліотек органами місцевого самоврядування триватиме. Таким чином, стане істотним питання про те, щоб воєводські і повітові бібліотеки вміло використовували визначені в цій статті вимоги і процедури для контролю і призупинення ліквідаційних прагнень деяких органів самоврядування і їхніх недбалих дій щодо бібліотек, підпорядкованих їм відповідно до рішення нового законодавства. Слід зосередитися на головних моментах цієї статті:

по-перше, вона покладає на організатора бібліотеки обов'язок заздалегідь інформувати суспільство про намір об'єднання, розподілу, ліквідації і зміни статусу бібліотек;

по-друге, зобов'язує організатора заздалегідь одержати висновок органу, що здійснює фаховий контроль за бібліотекою.

Важливим, рідко використовуваним на практиці законним положенням є те, що регламентує співробітництво бібліотек, укладення угод. Про це йдеться у п. 2 ст. 19 Закону від 1997 р.: «Публічні бібліотеки можуть укладати при згоді організатора, угоди з іншими бібліотеками і установами про спільне ведення бібліотечного обслуговування певних читачьких груп».

Прикінцеві зауваження

Ще на початку 1980-х років чи то в рамках Державної бібліотечної ради, чи то пізніше запропоновані бібліотечними організаціями або зборами спроби правового врегулювання діяльності бібліотек у вигляді закону довго не приносили очікуваного результату, протягом багатьох років залишаючись у фазі проектів. Старий закон від 9 квітня 1968 р. з кожним роком втрачав актуальність. Остаточоно утратив своє значення з формуванням в 1990-ті роки самоврядування і передачі бібліотек органам самоврядування відповідно до рішення зазначеного *компетенційного* закону.

Робота над доопрацюванням бібліотечного права, а потім над проектом нового закону *стала в Польщі інтенсивнішою* на початку 1990-х років. Вона супроводжувалася різноманітним ідей і дискусіями. Предметом розбіжностей були як форма і

повноваження Загальнопольської бібліотечної ради, так і модель керування бібліотеками на національному рівні. Головна суперечка стосувалася в основному ідеї національної бібліотечно-інформаційної системи, що є фундаментом т. зв. суспільного законопроекту, розробленого бібліотечним середовищем, а також питання усунування процесу керування бібліотечною справою на національному рівні.

Міністерство культури і національної спадщини, з огляду на деякі зауваження і пропозиції, що містяться в громадському проекті, підготувало свою версію законопроекту, варіант якого став основою для подальшої роботи парламенту, що проводилася в основному парламентською підкомісією, щодо закону про бібліотеки.

В обговоренні змісту урядового законопроекту брали участь, крім депутатів із підкомісії, представники уряду (працівники відомства культури) і представники бібліотечного середовища – бібліотекарі, які представляють різноманітні бібліотеки і бібліотечні організації. До роботи над законопроектом, проведеної в рамках підкомісії запрошувались експерти та представники Бібліотеки Народової. При участі цього колективу формувалася новий Закон. Проте *вирішальний голос у формуванні змісту Закону мав парламент (депутати) і уряд (представники Міністерства культури і національної спадщини)*. Таким чином прийняття Закону є результатом колективної роботи і результатом багатьох поступок. Дискусії навколо Закону тривають, приносячи плоди у вигляді різних ідей щодо удосконалення. Припускаємо, що вони не швидко ущухнуть, хоча б тому, що не всі постанови Закону втілені в життя, зокрема ті, які стосуються виконавчих розпоряджень, оскільки 10 серйозних бібліотечних проблем, відповідно до положень Закону, мають бути урегульовані шляхом розпоряджень. Напевно, знайдуть у них розвиток і уточнення різноманітні проблеми, лише загалом сформульовані в Законі. Дотепер були видані такі розпорядження:

- розпорядження, що вводить Регламент Загальнопольської бібліотечної ради;
- розпорядження щодо зарахування бібліотек до наукових;
- розпорядження щодо кваліфікаційних вимог до бібліотечних працівників;
- розпорядження, що вводить Статут БН;
- розпорядження про облік бібліотечних матеріалів;
- розпорядження про національний бібліотечний фонд.

Одна з перших постанов нового Закону про бібліотеки стосується питань, які не були ним охоплені, зокрема Закон про організацію і ведення культурної діяльності як комплементарної стосовно Закону про бібліотеки. Таким чином, питання, не вирішені в Законі про бібліотеки, були врегульовані в Законі про організацію і ведення культурної діяльності, тобто це акти, що законодавчо доповнюють один одного щодо вирішення бібліотечних питань.

У середовищі польських бібліотекарів дискусійними є питання, чи є Закон 1997 р. продовженням або новелізацією Закону про бібліотеки 1968 р. Безсумнівною є подібність обох законів, хоча новий закон має характер самостійного акта і вводить багато нових постанов, пристосованих до нових політичних і економічних реалій, у тому числі і до мінливого правового оточення. Зокрема, щодо компетенційного закону (про місцеве самоврядування) він не містить суперечностей. У ст. 31 нового Закону про бібліотеки цілком скасовується старий закон, прийнятий за зовсім інших соціальних і економічних умов.

Одним із найважливіших положень Закону вважається 13 ст., у якій йдеться про об'єднання, поділ або ліквідацію бібліотеки і яка є керівною для бібліотечного середовища, стурбованого тенденцією до ліквідації бібліотек, котра триває в Польщі і становить близько 1 % публічних бібліотек у рік і нині охопила вже майже 90 % усіх бібліотечних пунктів, ліквідованих під час реформи. Керівництво бібліотеками не є для органів місцевого самоврядування обов'язковим. Це, відповідно до законодавства про місцеве самоврядування, – внутрішнє завдання.

Положення Закону не виключає ліквідації, об'єднання або поділу бібліотек, але зобов'язує організаторів на 3 місяця раніше поінформувати громадськість про намір розподілу або об'єднання бібліотеки з іншими установами культури. Це стосується також зміни статуту бібліотеки.

У разі ліквідації установи надається 6-місячний термін: «Організатор зобов'язаний за 6 місяців пе-

ред датою видачі акта про ліквідацію бібліотеки оприлюднити інформацію про свій обґрунтований намір». Зобов'язує також принцип – «організатор має довідатися про думку органу, який здійснює фаховий контроль за діяльністю бібліотеки» (це положення стосується також бібліотечних філій).

Так званих «нових» положень у Законі значно більше, але вони не такі значні. Винятком є ст. 6, яка стосується національного бібліотечного фонду, ст. 5, присвячена більш повному визначенню поняття «бібліотечні матеріали», а також розділ 3 Закону, що стосується організації бібліотек.

Фактично незмінною лишається частина, яка стосується Загальнопольської бібліотечної ради, тому що, крім зміни визначення «державний» на «загальнопольський» у назві бібліотечної ради, інше залишилося по-старому. Рада надалі залишилася дорадчим органом, позбавленим реальних атрибутів влади і впливу на хід важливих для бібліотечної справи питань.

Щодо форми загальнопольської бібліотечної ради протягом усього часу роботи над різними законопроектами триває жорстка суперечка між державною адміністрацією і бібліотечним середовищем. У прийнятому остаточно варіанті Закону помітні запозичення як із суспільного проекту, так і зі старого Закону. Але суть справи не змінилася.

Наведені вище приклади тяглості і змін у новому Законі про бібліотеки мають ілюстративний характер. Уважно вивчаючи текст Закону, можна одних і інших знайти більше.

Очевидно, не кількість «старих» і введених «нових» положень впливає на якість Закону і схвалення до нього з боку бібліотечного середовища. Більше значення мають т. зв. «дух часу», пристосування Закону в цілому до нової і мінливої дійсності, а також відкритість положень Закону і його позачасовість (відсутність необхідності часто проводити доопрацювання), тобто гнучкість щодо змін і зростаючих вимог, які несе з собою суспільне і фахове життя. У цьому сенсі нове законодавство є дуже важливим для фахових потреб польських бібліотекарів.